

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Svjedokinje Istine

Susan Rose

Dokumentarni film “Štrik za veš: Bosna i Hercegovina” donosi razgovore sa ženama iz Mostara koje su uzele učešće u međunarodnom projektu “Štrik za veš”. Dotični projekat pokrenut je početkom 1990. na Cape Cod-u, država Massachusetts, u okviru građanske inicijative koja je tada pozivala žene – žrtve nasilja da kreiraju i motive na majicama javno ukažu na zlostavljanja kojima su bile izložene te da tako izraze svoja postraumatska iskustva. U duhu izvorne misije projekta, “Štrik za veš: Bosna i Hercegovina” donosi razgovore sa ženama iz BiH, žrtvama organiziranog nasilja u nedavnim ratnim događanjima. Deset intervjuisanih učesnica projekta koje su u svojstvu zaštićenih svjedokinja svjedočile protiv ratnog zločinca Mlađe Radića, koji je u međuvremenu osuđen na kaznu zatvora, progovorilo je otvoreno, nakon petnaest godina, o nasilju i stradanjima kojima su bile izložene u koncentracionom logoru Vojno.

Slušanje i svjedočenje

Postraumatski oporavak, u krajnjoj liniji, nije tek individualni čin, već takođe predstavlja kolektivni proces koji zahtjeva dijalog. Iziskuje kako odvažnost da se sasluša trauma drugog, tako i hrabrost da se drugome povjeri vlastita trauma. Iako je svjedočenje o traumama proces koji zahtjeva slušaoca, mnogi nisu sposobni ili voljni da se suoče s takvom vrstom svjedočanstava. Zbog toga javne ispovjesti žrtava često nailaze na neku vrstu prešutnog otpora u društvu. Otpor prema suočavanju sa nemilom istinom nastaje zbog razotkrivanja zločina i nasilja u vlastitoj sredini, što predstavlja izvor neugodnosti ne samo za one koji iza tih zločina stoje, već i za tzv. nijemu većinu, tj. sve one koji dotična zlodjela prešutno tolerišu. Takvima je „lakše“ prešutno tolerisati počinioce zločina nego se postaviti kao svjedok na stranu žrtve, kako je to u svojoj znamenitoj knjizi “Trauma i oporavak” napisala Judith Herman, psihijatričarka sa Harvarda:

Sve što zločinac traži je da posmatrač ostane pasivan. On naime računa sa univerzalnom ljudskom težnjom da se oči, uši i usta pred zlom drže zatvoreni. Žrtva, nasuprot tome, zahtjeva od svjedoka da s njom podijeli teret bola. Žrtva traži akciju, angažman i pamćenje.

Hermanova dalje nastavlja:

Nasilje se može nanositi, ponavljati, može mu se odupirati – može biti potisnuto, ali nikada ne može biti zaboravljeno. Uobičajna ljudska reakcija na zvjerstvo je njegovo

potiskivanje iz svijesti. Neka zlodjela predstavljaju do te mjere stravi?na prekora?enja društvenih normi da bi uopšte mogla biti izgovorena: postaju neizreciva u pravom smislu rije?i. Zvjerstva se, me?utim, ne mogu zakopati. Nagon da zvjerstva pred samima sobom osporavamo jednako je mo?an kao i svijest da njihovo potiskivanje nije djelotvorno. Pam?enje i kazivanje istine o svirepim doga?ajima je preduslov za obnavljanje društvenog poretka kao i za oporavak pojedina?nih žrtava.

U prikazu koji je izišao u *New York Times*-u ova knjiga ozna?ena je kao „jedno od najzna?ajnijih psihijatrijskih djela objavljenih nakon Freuda”. Spoznaje profesorice Herman proizilaze iz njene klini?ke prakse sa ratnim veteranima i žrtvama seksualnog nasilja, tokom koje je otkrila da obje grupe imaju sli?ne simptome *posttraumatskog stresa* koji nastaju kao posljedica potisnute traume. Me?u njih spadaju uznemirenost, iznenadni „upadi” sje?anja, ponovljeno preživljavanje traumatskog doga?aja, distanciranje i zatvaranje u sebe. Djelo Judith Herman možemo uzeti kao ključ za analizu i razumijevanje kazivanja u?esnica u projektu “Štrik za veš: Bosna i Hercegovina”.

Za javno iznošenje istine treba hrabrosti, postoji u njemu uvijek odre?eni rizik, ali i nada. U?esnice projekta “Štrik za veš: Bosna i Hercegovina” podsje?aju nas da moramo razmisliti šta zna?i *ne izlagati se* opasnosti. Rizik postoji u svakom javnom iznošenju istine, ali taj je rizik vjerovatno i ve?i u njenom prešutkivanju. Šutnja može biti bijeg i spas, ali može tako?e voditi u ropstvo. Šutnja guši ljudsku dušu, uti?e na kvalitet odnosa sa drugima, uti?e na fizi?ko i psihi?ko zdravlje. Šutnja tako?e podsti?e opštu nepravdu i pogoduje nasilni?kim društvenim tendencijama tako što omogu?ava po?iniocima zlodjela da ostanu nekažnjeni, ?im žrtve ostaju sasvim nemo?ne, nezašti?ene i obespravljene u društvu. Odlukom da javno progovore, preživjele žrtve ne samo da sti?u svoj vlastiti glas, žrtve pri tom zajedni?ki stvaraju jedan novi društveni diskurs koji se suprostavlja pojedina?nom i kolektivnom poricanju nasilja i reprodukciji agresije. Preživjele žrtve ?esto se susre?u s otporom, javno iznošenje svojih svjedo?anstava nije, naime, samo terapijski nego prije svega politi?ki ?in, te kao takav predstavlja svojevrсни zahtjev individue za mogu?noš?u djelovanja. U djelu “Knjiga smjeha i zaborava” Milan Kundera kaže: ”?ovjekova borba protiv nasilja je borba pam?enja protiv zaborava”.

Za svjedokinje nasilja u ovom dokumentarnom filmu najvažnije je da govore o stvarnim iskustvima kroz koje su prošle, da ih više ne potiskuju u sje?anju i ne pokušavaju od njih pobje?i u zaborav. I dok još uvijek trpe od posljedica rata i trauma iz koncentracionog logora, izražavaju?i pritom jasnu riješenost da nikad ne zaborave “šta se dogodilo 1993”, one tako?e još uvijek posjeduju i odre?enu nadu – izraženu rije?ima jedne od svjedokinja:

Bosna i Hercegovina je multietni?ka i multikulturna zemlja. Ja znam da se ovdje Hrvati osje?aju kao podstanari. Bosanski Srbi imaju sli?na osje?anja. Oni moraju znati da je Bosna kao jedan orkestar. Ne može se svirati samo na jednom instrumentu, mora se svirati zajedno na svim – i biti zajedno, kao u orkestru. Samo ujedinjena Bosna može preživjeti.

Prilozi:

Linkovi na YouTubeShorts: The Bosnia-Herzegovina Clothesline Project in Two Parts: [Prvi Dio](#) i [Drugi Dio](#)

Drugi dokumentarac prikazuje razgovor sa Mersidom ?amdži?, Bosankom koja živi u centralnoj

Pensilvaniji. Pomažu?i nam u prevo?enju ona je željela i da ispri?a svoju pri?u.

Dvodjelni dokumentarac (ukupno trajanje 20 min) je napravljen u saradnji sa “[Community Studies Center](#)” (CSC) Dickinson College-a, a uradili su ga tamošnji studenti: *Manuel Saralegui*, *Ahannon Sullivan*, *Gabriela Uassouf* pod vodstvom *Susan Rose*, profesorice sociologije i direktorice CSC. *Shannon Sullivan* je vodila razgovore u Bosni. Za sve dodatne informacije pogledajte: [Global Clothesline Bog Website](#).

Translated by Nada Kurt Stojkovic and editors.

© 2013 Nada Kurt Stojkovic

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.